

AZ ENSZ SZAKOSÍTOTT INTÉZMÉNYEINEK SZEREPE AZ INFORMÁCIÓELLÁTÁS FEJLESZTÉSÉBEN

Vásárhelyi Pál

MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézet

Az ENSZ szakosított intézményei széles körű, de világszerte és Magyarországon sem eléggé ismert, így nem kellően hasznosított tevékenységet fejtenek ki a tudományos-műszaki tájékoztatás (információ, dokumentáció, könyvtárak, levéltárak) területén. Tevékenységük részben *fejlesztési* jellegű, részben *tájékoztatási* szolgáltatásokat nyújt.

A fejlesztés kiterjed a nemzeti és regionális információs politika kidolgozásának előmozdítására, a szakemberképzésre, tájékoztatási módszerek kidolgozására, szabványosításra, az információtárolást és -keresést, valamint más tájékoztatási célokat szolgáló programcsomagok kidolgozására és terjesztésére, információs intézmények és könyvtárak fejlesztésére. A szolgáltatások információs rendszerek és adatbázisok üzemeltetésére épülnek.

A fejlesztő munka, az azt szolgáló akciók (projektek) és a létrehozott szolgáltatások jelentős része a fejlődő (afrikai, arab, ázsiai, latin-amerikai) országok információs rendszereinek, információellátottságának javítását szolgálja. Más részükből minden tagország meríthet közvetlenül is előnyöket, illetve közvetve hasznosíthatják a világméretű együttműködés fejlesztésének eredményeit.

Elsősorban az UNESCO információs tevékenységét ismertetjük, az általa kidolgozott és végrehajtott *Általános Információs Program* fő céljainak megfelelő szerkezetben, de utalunk más ENSZ-szervek, mindenekelőtt az UNIDO munkájára is. Az eddigi eredmények mellett áttekintjük a következő évekre vonatkozó terveket, elgondolásokat is, és igyekszünk kiemelni a tényleges vagy lehetséges hazai hasznosítást, lehetőségeket. Az UNESCO tevékenységének körében megemlíti az *ENSZ Fejlesztési*

Alapja (United Nations Development Program; UNDP) által finanszírozott, az UNESCO által lebonyolított akciókat (projekteket) is.

Információs politika

A rendelkezésre álló pénzügyi, technikai és személyi eszközök mindenütt korlátozottak. Ezért az információellátás területén is a *hatékonyság növelése* a fejlődés egyedüli lehetséges útja, ebben pedig jelentős szerepet kaphat a *nemzeti információs politika kidolgozása*. Az UNESCO ezt már mintegy évtizede felismerte, s tagországaiban a rendelkezésére álló eszközökkel igyekszik előmozdítani az eredményes nemzeti, illetve a regionális információs politika kidolgozását és megvalósítását. Az információs politika fejlesztéséről *szakértői értekezleteket* rendeztek Herceg Noviban (Jugoszlávia), Friedrichsdorfban (NSZK), Varsóban és Restonban (USA). E megbeszélések anyaga [1, 2, 3, 4], valamint a nemzeti információs politika kidolgozására és ennek egyes konkrét kérdéseire vonatkozó *irányelvek* [5, 6] segítik az információs politika fejlesztését.

Az 1986–87-es években az UNESCO folytatja ez irányú tevékenységét. Ennek keretében:

- ◆ a Kínai Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézettel együttműködve szemináriumot indít a nemzeti információs politika kidolgozásával kapcsolatos kérdések megvitatására;
- ◆ 12 ázsiai tagországban megszervezi a nemzeti információs politikáért felelős vezetők értekezleteit, hogy megvitassák: az Ázsiában létrehozandó regionális információs rendszer (ASTINFO) ke-

retében hogyan valósíthatók meg az egyes országok információs politikájának céljai;

- ◆ esettanulmányokat készít a nemzeti információs politikák kialakításának és megvalósításának tapasztalatairól;
- ◆ vitákat szervez az információs politika irányelveinek gyakorlati megvalósításáról.

A fentiek során készülő dokumentumok és ajánlások minden bizonnyal tartalmaznak majd olyan elemeket is, amelyeket országos vagy ágazati szinten, ill. a szakemberképzésben Magyarország is hasznosíthat.

Információs szakemberek és információhasználók képzése

A szakemberképzés területén az ENSZ szakosított intézményei sokoldalú tevékenységet fejtenek ki, és jelentős segítséget nyújtanak azzal, hogy

- ◆ tájékoztatnak a képzési és továbbképzési lehetőségekről;
- ◆ oktatási intézményeket hoznak létre és fejlesztenek;
- ◆ különböző formákban segítik az oktatók képzését;
- ◆ közvetlenül is hozzájárulnak a tájékoztatási szakemberek, könyvtárosok, levéltárosok képzéséhez;
- ◆ módszertani anyagokat, az oktatásban felhasználható segédeszközöket állítanak elő.

Az UNESCO *módszertani dokumentumokat* készített az információs szakemberek iránti igény megállapítására [7], közreadta az *információs/könyvtári képzést nyújtó egyetemek és főiskolák jegyzékét*, és a FID-del együttműködve az *UNISIST Newsletter* c. kiadványban rendszeresen tájékoztat az információképzés eseményeiről, híreiről, a tervezett és lebonyolított tanfolyamokról, szemináriumokról. 1986–87-ben több, az egyetemi, ill. tanfolyami képzésben felhasználható *tananyagot és oktatási segédeszközt* állít elő, amelyeket a hazai képzésben is célszerű lesz hasznosítani.

Az oktatási intézmények létrehozása és fejlesztése jelentős *pénzügyi eszközöket* igényel: ezeket egyes országokban az UNDP biztosítja, a *projektek* végrehajtásáért az UNESCO felelős. Így jöttek létre információs, illetve könyvtártudományi egyetemi tanszékek Szenegálban, Marokkóban, regionális szerepet játszó intézmények Ázsiában, Latin-Amerikában. Az oktatási intézményeket támogató projektek keretében tanterveket dolgoznak ki, oktatókat képeznek magas színvonalon a legfejlettebb országok egyetemén, technikai eszközöket: audiovizuális laboratóriumokat, számítástechnikai beren-

dezéseket, könyv- és folyóirat-állományt szereznek be. Magyarországon a Számítástechnika-alkalmazási Vállalat (SZÁMALK) fejlesztését mozdította elő UNDP/UNESCO projekt.

Az oktatók képzését, ill. továbbképzését egyrészt *ösztöndíjak*, *tanulmányutak* nyújtásával, másrészt *szemináriumok* szervezésével mozdítja elő az UNESCO. Az ilyen természetű támogatás nagy előnye a tovaryűrűző, "többszöröző" hatás, amely egy-egy ország információs szakemberképzésének egészére is kihat.

Az oktatás fejlesztése mellett az UNESCO és az ENSZ ipari, mezőgazdasági stb. szervezetei: az UNIDO, a FAO stb. *közvetlenül* is hozzájárulnak a szakemberképzéshez rövidebb-hosszabb *tanulmányok finanszírozásával*, ill. *tanfolyamok szervezésével*. Az információs infrastruktúra fejlesztését célzó UNDP/UNESCO projektek mindig jelentős számú ösztöndíjról is intézkednek.

E munkában *Magyarország* is részt vesz. Egyrészt támogatást kap *külföldi ösztöndíjak és tanulmányutak* finanszírozásának formájában, pl. az OMIKK-nál folyó UNDP/UNESCO projekt keretében. Másrészt *ösztöndíjakat fogadunk és oktatunk* pl. Laosból, Koreából, a Jemeni NDK-ból, illetve külföldi csoportok számára tanfolyamokat rendezünk.

Az információs szakemberek képzését az UNESCO 1986–87-ben többek között a következőképpen tervezi:

- ◆ új, javított és bővített kiadásban közreadja a könyvtárosok és információs szakemberek képzésével foglalkozó intézmények jegyzékét;
- ◆ segítséget nyújt a könyvtárosok és információs szakemberek elméleti és gyakorlati képzése során felhasználható oktatási programok kidolgozásában;
- ◆ szemináriumokkal és az oktatóknak szervezett tanulmányutakkal támogatja az afrikai regionális oktatási programot;
- ◆ oktatók képzését biztosítja az ázsiai regionális információs rendszer (ASTINFO) fejlesztése keretében;
- ◆ az oktatók képzésével segíti elő egy latin-amerikai regionális oktatási program megszervezését;
- ◆ az oktatásban felhasználható irányelveket, kézikönyveket, didaktikai eszközöket dolgoztat ki és bocsát a tagországok rendelkezésére;
- ◆ az információs szakemberek továbbképzésére és az oktatók képzésére tanfolyamokat szervez a fejlődő országokban, illetve ösztöndíjakat nyújt a fejlődő országokból érkezett hallgatóknak a fejlett ipari országok intézményeiben folytatott tanulmányokra;

◆ nemzeti és regionális tanfolyamokon hasznosítható audiovizuális oktatási eszközöket és tananyagokat dolgoz ki egyes olyan témakörökben (pl. információs szabványosítás), amelyekben a korábban szervezett nemzetközi szemináriumok nyomán és helyett nemzeti és regionális szintű oktatást lát indokoltnak.

Az információhasználók képzésének elveit az UNESCO irányelvekben [8] foglalta össze és különféle oktatási rendezvényekkel is támogatta. Ezt az 1986–1987-es tervidőszakban is folytatja:

- ◆ módszertant, valamint az információhasználat fontosságát és módjait bemutató oktatási anyagokat dolgoz ki a különböző felhasználói csoportok képzésének megkönnyítésére;
- ◆ regionális szemináriumokat szervez a felhasználók igényeinek vizsgálatáról, az információk felhasználásáról és a felhasználók képzéséről;
- ◆ egyes kiválasztott felhasználói kategóriák képzésére kísérleti didaktikai rendszereket dolgoz ki.

Szabványosítás, az információs módszerek és a szoftver fejlesztése

Az UNESCO együttműködik a *Nemzetközi Szabványügyi Szervezettel* (International Organization for Standardization; ISO) az információfeldolgozás és -csere területét érintő szabványosítási munkában: annak feltárásában, hogy milyen szabványok kidolgozására van szükség, másrészt e szabványok kidolgozásában, ill. előkészítésében.

A szabványosítás tervezésében, előkészítésében, egyben a szabványok alkalmazásának elterjesztésében az UNESCO legjelentősebb munkája a teljes (a szerzőtől a felhasználóig terjedő) információs folyamat felmérése és az e folyamat szabályozására rendelkezésre álló szabványok összeállítása volt az *Információkezelési szabványok UNISIST útmutatója* (UNISIST Guide to standards for information handling) c. kiadványban. Ez egyben – más vizsgálatokkal együtt – meghatározóvá tette a további információs szabványosítási szükségleteket.

Az UNESCO – amellett, hogy segíti az ISO tervező és gyakorlati szabványkidolgozó munkáját – számos *szabvány jellegű dokumentumot* (irányelveket, szabályzatokat, előírásokat) dolgozott és dolgoztatott ki, amelyekből részben (például az egy nyelvű és többnyelvű teauruszok szerkezete és kidolgozása terén) később ISO-szabvány lett, részben önmagukban szolgálnak normatív dokumentumként. Szabványosítási munkája különösen aktív a *szerkesztői, kiadói*, tehát az elsődleges dokumentumok adatközlését és tartalmát befolyásoló munka, valamint az információs rendszerek összehangolá-

sát, az adatcserét lehetővé tevő, főként *bibliográfiai munka* terén. A géppel olvasható adatok cseréje során használt *közös adatcsere-formátum* is e munka terméke. Magyar szakértők rendszeresen és aktívan részt vesznek az UNESCO ez irányú tevékenységében.

A szabványok elterjedésének és gyakorlati alkalmazásának előmozdítására az UNESCO oktatói anyagokat készít, nemzetközi és regionális szemináriumokat szervezett, és segítséget ad ahhoz, hogy az egyetemi információs/könyvtári képzés tantervébe beépítsék a szabványok és a szabványosítás oktatását.

Az információs módszerek fejlesztését az UNESCO az utóbbi években több mint húsz, részben a korábbiakban említett kiadvánnyal támogatta. Irányelveket dolgozott ki pl. a könyvtárak és információs intézmények országos nyilvántartásának, a folyamatban levő kutatómunkák nyilvántartásának megszervezésére, a felhasználói igények felmérésének módszerére, valamint a felhasználók képzésében részt vevő oktatók számára.

Az UNESCO információs módszereket fejlesztő munkája nem merül ki kiadványok készítésében. E munka keretében olyan *intézményeket, illetve rendszereket is létrehozott* (illetve létrehozásukat kezdeményezte) az érdekelt tagországokkal együttműködve, mint az ISDS (International Serials Data System), az időszaki kiadványok nemzetközi adatnyilvántartása; az INFOTERM (International Information Centre for Terminology), a tudományos-műszaki terminológiai kiadványokról, adatbankokról és terminológiai munkákról adatokat gyűjtő és tájékoztató központ; a teauruszok és más információkereső nyelvek adatcsere- és tájékoztató központjai stb. Az UNESCO támogatja más nemzetközi, nem kormányközi szervek (pl. IFLA, FID, ICA) olyan programjait, mint az *Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel* (UBC), a *Kiadványok Egyetemes Hozáférhetősége* (UAP), az *Információs és Dokumentációs Kutatások Nemzetközi Információs Rendszere* (ISORID), valamint a *Levéltárak és Irratárak Szervezésének Programja* (RAMP).

A számítástechnika információs, könyvtári és levéltári alkalmazásának terjesztése és előmozdítása végett az UNESCO *programcsomagokat* dolgozott ki, ill. vett át és bocsát ingyenesen a nem kereskedelmi jellegű intézmények rendelkezésére. Ezek közül a legismertebb a CDS/ISIS, amely az IBM, ill. azzal kompatibilis nagyszámítógépekre készült, s amely 1986-ban már IBM-XT és IBM-AT mikroszámítógépekre is alkalmazható. Az utóbbi változatot nemrégiben installálta az OMIKK, az MTA SZTAKI és a SZÁMALK. Figyelemre méltó a munka, amelyet az Institut für Maschinelle Doku-

mentation végzett Ausztriában az UNESCO-val kötött megállapodás keretében egy "hordozható", vagyis a különböző típusú mikroszámítógépekre gyorsan adaptálható programcsomag kifejlesztéséért. Az IV+V néven ismert szoftvert az UNESCO ingyenesen adja a fejlődő országoknak és elősegíti alkalmazását.

Míndezek a szoftvertermékek elsősorban a bibliográfiai információk kezelésére szolgálnak, de felhasználhatók más szöveges információk, pl. intézményekre, projektekre, szakemberekre vonatkozó adatok feldolgozására is. Említésre méltó, hogy az UNESCO közreműködésével kidolgozott, ill. terjesztett szoftver széles körű alkalmazása a fejlett és fejlődő országokban egyaránt megkönnyíti az intézmények közötti együttműködést egy országon belül is és nemzetközileg is.

Az információs infrastruktúra fejlesztése

Az ENSZ szakosított intézményei sok országban jelentős munkát végeznek az információs infrastruktúra fejlesztése: *nemzeti és ágazati, valamint regionális dokumentációs központok, nemzeti, egyetemi, közművelődési, iskolai könyvtárak létrehozása és fejlesztése* területén. A legnagyobb projekteket az UNDP finanszírozza. Az UNESCO a tudományos-műszaki tájékoztatás, információ, a könyvtárak és a levéltárak, az UNIDO az ipari, a FAO a mezőgazdasági, a szellemi tulajdon védelmének kérdéseivel foglalkozó WIPO (World Intellectual Property Organization) pedig a szabadalmi információellátás fejlesztésén dolgozik; a többi szakosított intézmény is egyre gyakrabban járul hozzá saját szakterületén a nemzeti és ezáltal a nemzetközi információs infrastruktúra fejlesztéséhez.

E tevékenység — amely egyébként szükségképpen kapcsolódik mind az információs politika, mind az oktatás és szakképzés, mind pedig az információs módszerek fejlesztéséhez — általában a *rendszer-elemzés és rendszertervezés* szakaszával kezdődik. Ezt követi a fejlesztés, az ország, illetve a nemzetközi szervezet adottságaitól, szükségleteitől, illetve lehetőségeitől függően alakuló projekt keretében.

Az infrastruktúra adott elemét (intézményt, rendszert) fejlesztő projekteken *szaktanácsadók* működnek közre az információfeldolgozási eljárások és a tájékoztatási szolgáltatások kialakításában, a megfelelő technológia bevezetésében. Reprográfiai, számítástechnikai stb. berendezések vásárlására, könyvek beszerzésére, folyóiratok előfizetésére is sor kerülhet. Különös gondot fordítanak a szakemberek képzésére ösztöndíjas külföldi tanulmányokkal, helyi tanfolyamokkal, munka köz-

beni képzéssel. A projekt előrehaladását rendszeresen elemzi, értékeli a finanszírozó és a végrehajtott intézmény, valamint az érdekelt tagország kormánya.

Az ENSZ Fejlesztési Alapja által finanszírozott s az UNESCO, ill. UNIDO által végrehajtott számos projekt *műszaki, tudományos, ill. ipari információs központok, könyvtárak, nemzetközi hálózatok fejlesztésével* járul hozzá az információs infrastruktúra erősítéséhez, bővítéséhez. E projektek költségvetése néhány százezer és több millió dollár között lehet, s időtartamuk hosszabb, általában öt év. Hatékonyságuk ezért meghaladja a szakosított ENSZ-szervezetek saját, ún. rendes programjából finanszírozott projektekét. Megjegyezzük, hogy az ENSZ Fejlesztési Alapja ötéves programmal és költségvetéssel dolgozik, míg a szakosított szervezetek költségvetése két évre vonatkozik. Az ENSZ Fejlesztési Alap ötéves ciklusa az idén fejeződik be, s a jövőben rendelkezésre álló pénzügyi eszközök felhasználásáról a támogatásban részesülő országokkal most folynak a tárgyalások. Így e vonatkozásban csak olyan munkálatokról számolhatunk be, amelyek elvben ez évben befejeződnek.

Az UNESCO több olyan *dokumentációs központ* fejlesztését hajtja végre, amelyeket *az adott ország tervhivatalában szerveznek meg*, s rövidebb-hosszabb ideig a nemzeti dokumentációs központok egyes feladatait is ellátják. Erre az olyan, különösen elmaradott országokban (pl. Sierra Leone, Szomália) kerül sor, amelyeknek még nincs nemzeti dokumentációs központjuk, s a legfontosabb feladat a tervezés, a kiemelt beruházások, a nemzetközi együttműködés keretében végzett fejlesztési munkálatok információs alátámasztása.

A projektek más része *önálló nemzeti dokumentációs központ*, ill. regionális információs intézmény *megteremtésére* irányul. Így jött létre Afrikában a Kagera Folyóvízgyi Szervezet dokumentációs központja, az arab régióban az Arab Liga dokumentációs központja és Ázsiában a Laoszi Nemzeti Dokumentációs Központ.

Ismét más projektek *már meglévő nemzeti információs intézmények erősítésére*, a munkatársak szakképzettségének emelésére és a korszerű számítástechnika, reprográfiai technika, esetleg távadatfeldolgozás bevezetésére irányulnak. Az UNESCO nagy számban hajt végre ilyen projekteket. Említésre méltó Afrikában a szenegáli, az arab régióban a marokkói, Ázsiában az indonéz, kínai, Sri Lanka-i nemzeti dokumentációs központok, a Fülöp-szigetek, a Koreai NDK nemzeti információs központjának fejlesztése és számítógépesítése. Ilyen célú projektek Európában is folynak; Albániában és Görögországban, valamint hazánkban.

Egyes esetekben, pl. Indiában, az ágazati információk szolgáltatások számítógépesítésére kerül sor.

A korszerű számítástechnika bevezetése során az UNESCO általában installálja az ISIS információtároló és -visszakereső program nagygépes, mini- vagy mikrováltozatát.

Míg a nagyszámítógépekre kidolgozott változatot általában meglévő IBM-számítógép igénybevételeivel vezetik be, a miniváltozat, a MINISIS installálásához gyakran a hardvert is az ENSZ Fejlesztési Alap költségére szerzik be. A szükséges berendezés ebben az esetben a Hewlett—Packard 3000 sorozatba tartozó kisebb-nagyobb számítógép. Többnyire a mikroszámítógépre épített szolgáltatások bevezetését is elősegíti az UNESCO a megfelelő berendezés megvételével; ilyen célra *Apple*, *IBM*, *Wang* számítógépet szereznek be. Az arab régióban kétnyelvű *Falcon* rendszerek használatosak.

Az ipari információk szolgáltatására specializált központok létesítését és fejlesztését az ENSZ Fejlesztési Alapjának terhére az UNIDO hajtja végre. Ilyen projektek vannak folyamatban Angolában, Burundiban, Nigériában, Ugandában. Iránban szabványügyi és ipari kutatási információk szolgáltatásának, Nepálban iparstatisztikai adatok gyűjtésének, kezelésének és szolgáltatásának céljából folynak munkálatok. Tuniszban ipari miniatúrákat akarunk létrehozni. Az arab régió az ipari információk terén is fejleszt regionális rendszert, amely az Arab Ligának az UNESCO által gondozott információk hálózatához kapcsolódik. Az UNIDO tíz afrikai országban szándékozik ipari információk infrastruktúráját fejleszteni az Afrikai Fejlesztési Évtized programja keretében.

Az oktatáshoz hasonlóan az infrastruktúra fejlesztésében is kettős a magyar érdekltség. Az OMIKK technológiai (mikrofilm- és számítástechnikai) fejlesztéséhez UNDP/UNESCO támogatást kapott, és más könyvtárak, intézmények is részesülnek kisebb támogatásban. Másrészt a magyar intézmények és szakemberek nemzetközileg is értékelt segítséget nyújtanak szervezőként, szaktanácsadóként fejlődő országok információk infrastruktúrájának kiépítésében. Erre példa az a munka, amit az Arab Liga dokumentációs központja, a burundi és maldivi nemzeti információk rendszer, a laoszi, koreai, vietnami, jemeni nemzeti dokumentációs központok fejlesztéséért végeztek magyar szakértők. A SZÁMALK az UNESCO-val kötött alvállalkozói szerződés keretében az Iraki Tudományos Dokumentációs Központ számítógépes rendszerének tervezését, fejlesztését, bevezetését végezte el.

Az UNESCO 1986—87-ben az információk intézmények és könyvtárak, ill. szolgáltatásaik fejlesztésére és azért, hogy a felhasználók könnyebben férje-

nek hozzá az információkhoz, széles körű *infrastruktúra-fejlesztő tevékenységet* tervez:

- ◆ a tagországok kérésére rövid (1—2 hónapos) időszakokra szakértőket küld, akik tanácsadással segítik az információk és könyvtári rendszerek, ill. szolgáltatások létrehozása vagy fejlesztése során felmerülő problémák megoldását;
- ◆ tanulmányokat készít a dokumentumok hozzáférhetőségével kapcsolatos egyes nehézségek megszüntetésére, különös tekintettel a dokumentumszolgáltatás megoldására a létrehozandó ázsiai regionális információk rendszer keretében;
- ◆ nemzeti és regionális értekezleteket szervez a dokumentumokhoz való hozzáférés megkönnyítésének megvitatására.

A nemzeti, egyetemi, kutatóintézeti, iskolai és közművelődési könyvtárakat az UNESCO a következőképpen támogatja:

- ◆ konzultációt szervez a különböző típusú könyvtárak fejlesztésével kapcsolatos problémák elemzésére és e problémák megoldását szolgáló akcióprogram kidolgozására;
- ◆ berendezések és dokumentumok vásárlásával, szakemberek képzésével és pénzügyi támogatással hozzájárul egy, az egyetemi könyvtárak közötti együttműködés elősegítésére és megkönnyítésére hivatott nyugat-afrikai központ létrehozásához;
- ◆ távközlési műhold igénybevételeivel oktatási programot sugároz iskolai könyvtárak és tanárok részére;
- ◆ a karib-tengeri szigeteken működő közművelődési könyvtárak hálózatba szervezésének elősegítésére számítógép-terminálokat és könyveket szerez be a könyvtáraknak, és oktatást szervez a könyvtárosainak;
- ◆ berendezés vásárlásával, képzéssel, technikai segítségnyújtással támogatja az afrikai nőket foglalkoztató specializált könyvtár és dokumentációs központ létesítését.

Az infrastruktúra fejlesztésének fontos területe a *regionális rendszerek szervezése és erősítése*. Az UNESCO 1986—87-ben több ilyen nagy rendszer fejlesztését támogatja:

- ◆ az ázsiai és csendes-óceáni térségben az ASTINFO projekt keretében folyik a tudományos és műszaki információk, tapasztalatok cseréjét szolgáló regionális hálózat fejlesztése. A munka egyik iránya az együttműködő nemzeti rendszerek erősítése (technikai és pénzügyi támogatással, szakemberképzéssel és berendezések vásárlásával), amire elsősorban Indiában, Pakisztánban, Nepálban, Sri Lankában, Thaiföldön, a Fülöp-szigeteken, Indonéziában és Kínában kerül sor, másik iránya pedig a nemzetközi együttműködés

előmozdítása az információcserét ösztönző, koordináló mechanizmus útján. Ez utóbbi elemei: konzultatív értekezletek, az információs politika kérdéseivel foglalkozó regionális szemináriumok szervezése, az ASTINFO regionális titkárságának fenntartása stb.;

- ◆ a karib-tengeri régióban (több miniszteri szintű tanácskozás ajánlásainak figyelembevételével) folyik a CARSTIN tudományos és műszaki információ- és tapasztalatcsere-rendszer szervezése. Ennek során elkészül a régióban folyó kutatások, valamint az itt tevékenykedő szakemberek nyilvántartása, regionális központot hoznak létre, és koordinációs értekezletet szerveznek;
- ◆ Latin-Amerikában folyamatban van az INFO-LAC projekt megvalósítása: az UNESCO elsősorban az információs tevékenység koordinálására szolgáló nemzeti mechanizmusok erősítéséhez járul hozzá;
- ◆ Dél-Afrika országai a SADIS elnevezésű rendszer keretében erősítik információs együttműködésüket. E munkát az UNESCO értekezletek szervezésével mozdítja elő.

Közvetve az infrastruktúrák fejlesztését segíti az a szubvenció, amelyet az UNESCO az információ, dokumentáció, könyvtár- és levéltárügy területén működő nemzetközi szakmai szervezeteknek juttat, főként a már említett programok támogatására.

Információs rendszerek és szolgáltatások

Az Egyesült Nemzetek mind a 38 szakosított intézménye foglalkozik a maga területén tájékoztatási, illetve könyvtári munkával. 1985-ben már több mint 600 információs rendszer, adatbázis, könyvtár működött az ENSZ keretében.

Az ENSZ által szervezett és üzemeltetett információs rendszerek egy részének jellemzője, hogy *nemzetközi munkamegosztásra épülő, decentralizált rendszer*. Ezekben a tagországok biztosítják, hogy a területükön születő információ bekerüljön az illetékes szakosított ENSZ-intézmény információs rendszerébe, és a központi feldolgozás után a teljes információs bázis minden érdekelt ország és információhasználó rendelkezésére áll. Erre a legismertebb és legnagyobb hagyományokra visszatekintő példa az atomenergia békés felhasználásával kapcsolatos információk gyűjtése, feldolgozása és szétszórása a Nemzetközi Nukleáris Információs Rendszer (INIS) keretében.

Az ENSZ keretében működő és "kifelé" is információkat szolgáltató, egyre növekvő számú információs rendszer és szolgáltatás fontos jellemzője,

hogy a fejlődő és a fejlett országok információs ellátását egyaránt segítik. Előmozdítják mind *a fejlődő országok egymás közötti információcseréjét* (amit a fejlett országok által üzemeltetett rendszerek általában nem tesznek), mind *a fejlődő és fejlett országok közötti kétirányú információáramlást*, de hozzájárulnak *a fejlett országok közötti információcseréhez* is.

Az ENSZ szervezeteiben létrehozott *adatbázisok* többsége *bibliográfiai* információkat tartalmaz, de vannak közöttük igen jelentős *numerikus, faktografikus, statisztikai* adatbázisok is. Egyesekhez csak az üzemeltető intézmény számítógépe útján lehet hozzáférni, másokhoz ismert nemzetközi központokon és rendszereken keresztül. A Mezőgazdasági és Élelmezési Szervezet (FAO) pl. 40 adatbázist üzemeltet, amelyeknek mintegy egyharmada bibliográfiai, egyharmada numerikus és statisztikai, a többi pedig intézményekre, tanfolyamokra, terminológiára vonatkozó faktografikus adatokat tartalmaz. Közülük az AGRIS és ASFIS (a mezőgazdasági és halászati bibliográfiai információs rendszerek) adatai online is hozzáférhetőek, lekérdezhetőek olyan széles körben használt rendszereken, adatbázis-szolgáltató központokon keresztül, mint a DIMDI (NSZK) és Dialog (USA). A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 23 adatbázist üzemeltet. Az UNCTAD (az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája) és GATT (Általános Tarifa- és Kereskedelmi Egyezmény) kereskedelmi adatokat kezel; több mint 2 millió, az importra vonatkozó rekord áll már rendelkezésre.

Az *ipari technológia és berendezések* témakörében nagy segítséget nyújthat az ENSZ Iparfejlesztési Szervezete, az UNIDO ipari és technológiai információbankja (Industrial and Technological Information Bank, INTIB). Az INTIB keretében az Ipari Információs Rendszer az UNIDO által készített dokumentumokról ad tájékoztatást. Egyes kiemelten kezelt témákban, pl. a kohászatra, napenergiára stb. vonatkozóan a LINK elnevezésű rendszer az UNIDO által készített dokumentumok körén túl is szolgáltat információkat. A Technológiai Információcsere Rendszere (TIES) a technológiai átadásra vonatkozó megállapodásokból kiemelt információkat kezel.

A felsorolt rendszereken kívül az ENSZ szakosított intézményeinek információs szolgáltatásai gyakorlatilag mindazon témakörökben hasznosíthatók, amelyekben a nemzetközi együttműködés fontos szerepet játszik, mint pl. a *környezetvédelem, egészségügy, távközlési technika*. Az illetékes magyar intézmények e rendszerek többségében aktívan részt vesznek, de a szolgáltatásokat — ha azokat többen és jobban ismernék — nagyobb mértékben lehetne hasznosítani. Megjegyezzük, hogy a világméretű

rendszereken kívül az ENSZ regionális intézményei is fenntartanak információs szolgáltatásokat. Bennünket ezek közül elsősorban az Európai Gazdasági Bizottság 18 adatbázisa érdekelhet, amelyek közül 15 numerikus és több ezer idősort tartalmaz olyan témákban, mint pl. az ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, energiaügy, foglalkoztatottság vagy árindexek. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül a többi regionális szervezet ilyen természetű tevékenységét sem, amikor a fejlődő országokban értékesíthető technológiáról, nemzetközi együttműködésről van szó afrikai, arab, ázsiai vagy dél-amerikai országokban.

Említésre méltó végül, hogy az UNIDO egy olyan adatbázist is üzemeltet, amely hasznos információkat szolgáltat akkor, ha arra keresünk lehetőséget, hogy fejlődő országoknak technológiát adjunk át, ill. bekapcsolódjunk ilyen országokban tervezett nagyberuházások megvalósításába: az INPRIS *beruházásokat előmozdító információs rendszer* tájékoztatást nyújt egyrészt azokról az ipari beruházási javaslatokról, amelyeknek megvalósításához a fejlődő országok nemzetközi együttműködést keresnek, másrészt azokról a cégekről, amelyek ilyen együttműködésben érdekeltek, és felhívja egymásra a potenciális partnerek figyelmét.

A jövőt illetően, az ipari információ kiemelkedő jelentőségére való tekintettel felhívjuk a figyelmet arra, hogy 1986–87-ben az UNIDO az *INTIB fejlesztésére* a következőket tervezi:

- ◆ erősíti a kapcsolatot és kommunikációt az INTIB és az ipari információt szolgáltató intézmények között, nagy figyelmet fordítva a nemzetközi adatbázisokra, hogy bővüljön az INTIB keretében hozzáférhető adatbázis;
- ◆ összegyűjti és közreadja, hogy milyen információforrások állnak rendelkezésre a technológia témakörében, különös tekintettel egyes ipari ágazatok esetében a lejárt szabadalmakra. Ezekből az információkból az INTIB keretében géppel olvasható adatbázist, valamint arra épülő online információkeresési szolgáltatást hoz létre;
- ◆ naprakészre hozza, kibővíti és közli az egyes ipari ágazatokat szolgáló kutató és fejlesztő intézmények nyilvántartását, hogy ezzel is segítse a kutatás és fejlesztés területén az együttműködést, a

párhuzamosságok csökkentését és a munka gyorsítását;

- ◆ közreadja az információfeldolgozási technológia fejlesztésével foglalkozó intézmények jegyzékét, hogy ezzel előmozdítsa a legkorszerűbb eljárások alkalmazását az ipari információs központokban;
- ◆ tanácsadókat küld a tagországok kérésére konkrét problémák megoldására, ill. rendszeresen tanfolyamokat szervez az INTIB-ről azért, hogy szorosabbra fűzze és eredményesebbé tegye az ipari információk végső felhasználói és az INTIB közötti kapcsolatokat;
- ◆ példákmal illusztrált irányelveket ad közre az ipari és technológiai információs központok létesítéséről, ill. továbbfejlesztéséről;
- ◆ az Afrikai Ipari Fejlesztési Évtized keretében 10 országra kiterjedő szubregionális INTIB-hálózatot hoz létre Afrikában;
- ◆ az ipari fejlesztés finanszírozásával foglalkozó intézményekből hálózatot szervez az ipari fejlesztési javaslatok értékeléséhez szükséges ipari és technológiai információk cseréjére;
- ◆ egyes kiválasztott ipari információs központok és az INTIB bécsi központja között távközlési műhold igénybevitelével kísérleti kapcsolatot hoz létre.

Az együttműködés fejlesztése

A fentiek alapján megállapítható, hogy Magyarország számára hasznos és lehetséges lenne az ENSZ szakosított intézményeinek információs munkájában való fokozott részvétel. Különösen célszerű a nemzetközi összefogással kidolgozott irányelvek, módszerek alkalmazása, a sok ember-év munka eredményét képező szoftvertermékek bevezetése, az ingyenesen hozzáférhető információk hasznosítása.

Mindezek előfeltétele azonban az, hogy javuljon, bővüljön és gyorsuljon az ENSZ szakosított intézményeinek információs munkájára: az e tekintetben kidolgozott tervek, projektek, szolgáltatásokra vonatkozó tájékoztatás.

Irodalom

- [1] UNISIST Meeting on the Planning and Implementing of National Information Activities in Science and Technology, 1st, Herceg Novi, Yugoslavia, 1976
Information policy for development: national and international responsibilities. Adams, Scott. Aug. 1976. (47 p. in various pagings).
- [2] UNISIST Meeting on the Planning and Implementing of National Information Activities in Science and Technology, 2nd, Friedrichsdorf, Germany FR, 1977
Management of information resources on the national level; proceedings. Adams, Scott. Jan. 1978. (10 p. in various pagings).
- [3] UNISIST Meeting on the Planning and Implementing of National Information Activities in Science and Technology, 3rd, Warsaw, 1979
Implications of modern information technology for national information policy and planning. Slamecka, Vladimir. May, 1979. (19 p. in various pagings).
- [4] UNISIST Meeting on the Planning and Implementing of National Information Activities in Science and Technology, 4th, Reston, USA, 1980
Information for problem-solving in socio-economic development. Adams, Scott. Nov. 1980. 25 p.
- [5] UNISIST. Information policy objectives. UNISIST proposals. Paris, 1974. UNESCO
- [6] UNISIST. Guidelines on the planning of national scientific and technological information systems. Paris, 1975. UNESCO
- [7] Methodology for information manpower forecasting: draft
Ad Hoc Committee on Education and Training Policy and Programme, 3rd session, Paris, 1978.
Cannon, T. H., Aug. 1978. 45 p., illus.
- [8] Guidelines for formulating policy on education, training and development of library and information personnel
Ad Hoc Committee on Education and Training Policy and Programme, 3rd session, Paris, 1978.
Neelameghan, A., Aug. 1978. 75 p.

Szelektív bibliográfia (TMT, 1975—)

Az UNISIST munkacsoport ülései. TMT, 22. köt. 2. sz. 1975. p. 115—116.

Zárójelentés az UNESCO-nak a dokumentáció, a könyvtári és levéltári infrastruktúrák tervezéséről tartott kormányközi konferenciájáról. Párizs, 1974. szeptember 23—27. TMT, 22. köt. 2. sz. 1975. p. 69—94.

Világméretű műszaki információs hálózat létesítése. (Az ENSZ főtitkárnak 1976. június 14-én kelt E/5839 sz. jelentése az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának 61. ülészakára — 14. napirendi pont.) TMT, 23. köt. 11. sz. 1976. p. 451—463.

Az ENSZ keretébe tartozó szervezetek jelenlegi és tervezett tevékenysége a műszaki információ terén. (Az ENSZ főtitkára 1976. június 14-én kelt jelentésének kiegészítése világméretű műszaki információs hálózat létesítéséről.) TMT, 24. köt. 9. sz. 1977. p. 355—382.

Az információs erőforrások irányítása országos szinten. Az országos tudományos és műszaki információs szolgáltatások tervezése és bevezetése tárgyában tartott második UNISIST-értekezlet főbb kérdései. Friedrichsdorf, NSZK, 1977. szept. 26—30. Szerk.: Scott Adams. TMT, 25. köt. 6. sz. 1978. p. 269—276.

PRÖHLE É.: Az ENSZ-szervezetek információs rendszereinek és szolgáltatásainak címtára. TMT, 25. köt. 7—8. sz. 1978. p. 321—327.

Az UNISIST II. kormányközi konferencia. Párizs, 1979. május 28—június 1. TMT, 26. köt. 10—11. sz. 1979. p. 425—435.

Az UNESCO Általános Információs Programja (General Information Programme, PGI) és egyéb nemzetközi törekvések. TMT, 27. köt. 10. sz. 1980. p. 432—433.

HARASZTHY É.—ROBOZ P.: Párbeszéd információkereső szolgáltatás Magyarországon az INIS adatbázis közvetlen elérésével. TMT, 28. köt. 8—9. sz. 1981. p. 364—372.

TOCATLIAN, J.: Fejlesztési információ: Az UNESCO általános információs programjának szerepe. TMT, 30. köt. 4. sz. 1983. p. 142—151.

Az ENSZ dokumentációja. Javaslatok egy vizsgálat eredményei nyomán. TMT, 30. köt. 5. sz. 1983. p. 200—204.

VÁSÁRHELYI Pál.: Az ENSZ szakosított intézményeinek szerepe az információs munkában

Az ENSZ szakosított intézményei jelentős szerepet játszanak a szakterületükön szükséges információk biztosításában. Ez egyrészt a tagországok saját nemzeti vagy szektorális információs rendszereinek, ill. a regionális információs rendszereknek a fejlesztéséhez való hozzájárulás, másrészt közvetlen tájé-

VÁSÁRHELYI, P.: The role of the UN specialized agencies in the information work

The specialized agencies of the UN play an important role in the provision of information needed in their field of competence. At one hand they promote the development of national, sectoral and regional information systems in the Member States, at the other hand they provide directly information

koztatási szolgáltatások nyújtása útján történik. A tudományos, műszaki, technológiai és ipari információk területén különösen az UNESCO és az UNIDO szerepe jelentős.

Az információs rendszerek céltudatos, koordinált fejlesztését az UNESCO a nemzeti, az UNIDO az ipari információs politika kidolgozásához nyújtott segítséggel mozdítja elő. Az UNESCO a különböző szinteken folyó együttműködés, információcsere feltételeinek megteremtéséhez szabványosítási, módszertani munkával járul hozzá. Az intézmények fejlesztését, a korszerű információfeldolgozási technika bevezetését célzó projektek keretében az ENSZ-intézmények saját forrásaikból, ill. az ENSZ Fejlesztési Alapja által nyújtott támogatásból oldják meg. A szakemberek és a felhasználók képzését egyrészt az oktatók képzéséhez és az oktatási anyagok készítéséhez nyújtott támogatással, másrészt egyéni ösztöndíjak odaítélésével és tanfolyamok szervezésével mozdítják elő saját területükön az illetékes ENSZ-intézmények.

Az ENSZ-intézmények mind biztosítanak könyvtári szolgáltatásokat, s egyre növekszik az ENSZ-adatbázisok száma, amelyek hasznosan egészítik ki a kereskedelmi adatbázisok szolgáltatásait.

* * *

ВАШАРХЕЙИ, П.: Роль специализированных организаций ООН в информационной работе

Специализированные организации ООН играют важную роль в обслуживании информацией по своим профилям. С одной стороны это обеспечивается содействием развитию национальных или секторальных информационных систем стран-членов или региональных информационных систем, с другой стороны — непосредственным информационным обслуживанием. В области научной, технической, технологической и промышленной информации особенно значительную роль играют ЮНЕСКО и ЮНИДО.

Целенаправленному, координированному развитию информационных систем ЮНЕСКО способствует оказанием помощи в разработке национальной информационной политики, ЮНИДО — в разработке промышленной информационной политики. ЮНЕСКО содействует сотрудничеству, ведущемуся на разных уровнях, а также созданию условий обмена информацией стандартизованными и методическими работами. Развитие институтов, внедрение современной техники обработки информации обеспечивается в рамках программ ООН

services. In the fields of scientific, technological and industrial information UNESCO and UNIDO play the most important role.

The organized and co-ordinated development of information systems is supported by UNESCO and UNIDO by the means of the assistance provided towards the elaboration of national and industrial information policies respectively. Co-operation and exchange of information is promoted through the creation of the necessary conditions by the means of standardization, elaboration and use of common methods. Institutions are developed and appropriate technology is introduced in the framework of projects aiming at the development of information infrastructure, using Regular Program funds of the specialized agencies and funds provided by the United Nations Development Program. The training of information/library specialists and users is supported by providing assistance towards the training of trainers and the elaboration of teaching materials and through the awarding of fellowships and the organization of courses in the field of competence of the specialized agencies.

All UN agencies provide library services and the number of UN databases, complementing efficiently the commercial databases, is growing steadily.

* * *

VÁSÁRHELYI, P.: Die Rolle der spezialisierten Institutionen der Vereinten Nationen in der Informationsarbeit

Die spezialisierten Institutionen der Vereinten Nationen spielen in der Sicherstellung der nötigen Informationen auf ihren spezialisierten Gebieten eine bedeutende Rolle. Einerseits mit dem Beitrag zu der Entwicklung der sektoralen Informations-Systeme, bzw. der regionalen Informations-Systeme, andererseits durch das Anbieten direkter Informations-Dienstleistungen. Auf dem Gebiet der wissenschaftlichen, technischen, technologischen und industriellen Informationen ist die Rolle der UNESCO und UNIDO besonders bedeutsam.

Die zielorientierte, koordinierte Entwicklung der Informations-Systeme, die sich auf die Ausarbeitung der Landes-, bzw. Industriepolitik wird durch die UNESCO und UNIDO angebotene Hilfe gefördert. Die UNESCO wirkt mit der Ausarbeitung von Standards und Methoden mit, die Voraussetzungen des Informationsaustausches und die Zusammenarbeit auf verschiedenen Ebenen zu verwirklichen. Die Entwicklung der Institutionen, die Ein-

по развитию информационной инфраструктуры из собственных фондов институтов или из фонда развития ООН. Обучению специалистов и потребителей информации способствуют соответствующие организации ООН по своим профилям, с одной стороны поддержкой в подготовке преподавателей и учебных материалов, с другой — выделением персональных стипендий и организацией курсов.

Все организации ООН ведут библиотечное обслуживание и все возрастает количество баз данных, которые успешно дополняют обслуживание по коммерческим базам данных.

führung der zeitgemässen Technik der Informationsbearbeitung im Rahmen der Projekte, deren Zielsetzung die Entwicklung der Informations-Infrastruktur ist, geschieht mit der, von dem Entwicklungsfond der Vereinten Nationen gesicherten Unterstützung. Die zuständige Behörden der Vereinten Nationen fördern auf ihrem eigenen Gebiet die Bildung der Fachläute und der Anwender einerseits durch die Unterstützung von Fertigung didaktischer Materialien zwecks Ausbildung der Lehrkräfte, andererseits durch die Verteilung von individuellen Stipendien und Organisierung von Lehrgängen.

Alle Institutionen der Vereinten Nationen erteilen Informations-Dienstleistungen und die Anzahl der Datenbasen der Vereinten Nationen wächst ständig. Diese ergänzen erfolgreich die Dienstleistungen der Datenbasen des Handels.

ELŐKÉSZÜLETBEN

Az NTMIR normatív-műszaki dokumentumai IX. rész (Az NTMIR dokumentumai sorozat 27. füzet)

Az NTMIR normatív-műszaki dokumentumait magyar nyelven közreadó sorozat jelen füzet a már nemzetközi hírnevet szerzett

BIBLIOGRÁFIAI INFORMÁCIÓK TARTALMA ÉS KÖZLÉSMÓDJA A MÁGNESZALAGOS INFORMÁCIÓCSERÉRE SZÁNT REKORDOKBAN (MEKOF-2 – NEMZETKÖZI CSEREFORMÁTUM)

című normatív-műszaki előírás *felülvizsgált* változatát tartalmazza.

A MEKOF-2 néven közismert dokumentum az általános szabályokhoz csatlakozóan — ún. adatelem-specifikációs lapok felhasználásával — meghatározza az információcsere szánt alkalmazandó, illetve alkalmazható adatelemek főbb számítástechnikai jellemzőit, az adatelemek kötelező vagy fakultatív státusát a különböző dokumentumfajták különböző bibliográfiai szinteken végzett feldolgozása esetén, az adatelem tartalmát (meghatározását), valamint az adatelem használatára és közlésének módjára vonatkozó fontosabb előírásokat.

A dokumentum mellékletei közül kiemeljük azt az ún. "konkordancia" táblázatot, amely a MEKOF-2 1977. évi kiadása és a felülvizsgált változat között teremt kapcsolatot. Tartalmazza a törölt, változtatott és az új adatelemeket.

A kiadvány 1986. II. negyedévében jelenik meg, terjedelme kb. 6 szerzői ív, irányára 400,— Ft.

Megrendelhető az OMIKK értékesítési osztályától (1428 Budapest, Pf. 12.)